סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 1261
קובץ: תשובות סופיות

תנ"ך

שאלון 1261

הוראות לנבחן

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות. יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון – (2×24) – 48 נקודות

פרק שני – (1×24) – 24 נקודות

פרק שלישי – (1×16) – 16 נקודות

פרק רביעי – (1×12) – 12 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים, בלי תוספות ובלי תרגום. מותר להשתמש בתנ"ך שיש בו מפות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) אין להעתיק את השאלה; כתבו את מספרה בלבד. (2) התרכזו בנושא. שימו לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.

הערה: בקטעים מן התנ"ך השם המפורש בא בצורת ה'.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה. כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

כללי המענה במועד זה (קיץ תשפ״ב): בשער השאלון מודפס "שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות. יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה", וההנחיות מודפסות בראש כל פרק: פרק ראשון – 2 מתוך 3 שאלות, בכל שאלה כל הסעיפים (8 נקודות לכל סעיף) = 48; פרק שני – שאלה 1 מתוך 2, כל הסעיפים (8 נקודות לכל סעיף) = 24; פרק שלישי – שאלה אחת מתוך השאלות 6–10: סעיף א׳ חובה (8) ועוד סעיף אחד מתוך ב׳–ג׳ (8) = 16; פרק רביעי – סעיף א׳ חובה (7) ועוד סעיף אחד מתוך ב׳–ד׳ (5) = 12. מסמך התובנות של הפיקוח על הוראת המקרא בחינוך הממלכתי לקיץ תשפ״ב (04.08.22) מציין ש"המיקוד וחוקי המענה, הקלו עד מאד על המורים והתלמידים", וכי "מענה על כל הסעיפים בשאלות הגדולות, אפשר צבירת נקודות בכל אחד מהסעיפים" – בהתאם למבנה המודפס. מסמך רשמי נפרד המפרט כללי מענה אחרים למועד זה לא נמצא במקורות שבידינו, ולכן מובא המבנה כפי שהודפס בשאלון.

הערה לפתרונות: בפסוקים המצוטטים השם המפורש נכתב בצורת ה׳ (גם עם אותיות שימוש: וַה׳, לַה׳, בַּה׳), כמו בשאלון. בשאלה 11 הפסוקים מודפסים בשאלון כצילום; נוסחם בניקוד, בלי טעמים, מובא במקור המצורף לשאלה.

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – בראשית

שאלה 1

א. (1) אברהם אינו רוצה שיצחק יישא אישה מבנות הכנעני, אלא מארצו וממשפחתו (כד, ג–ד). (2) הבעיה: אולי האישה לא תרצה ללכת אל ארץ כנען; ההצעה: להחזיר את יצחק לארץ שממנה יצא אברהם (כד, ה). אברהם: אסור להשיב את יצחק לשם (כד, ו); אם האישה לא תרצה – העבד פטור משבועתו, ורק את יצחק לא ישיב שמה (כד, ח).

ב. מקום המפגש: באר המים, לעת ערב, כשהנערות יוצאות לשאוב – מקום מפגש מקובל בין גבר לאישה ו"סצנת אירוסין" מוכרת במקרא (כד, יא, יג). האינטימיות: רבקה מורידה את הכד על ידה ומשקה אותו בעצמה, וקוראת לו "אדני" (כד, יח) – מגע קרוב וכינוי שאישה נוקטת כלפי בעלה. (אפשר גם: הכינוי "האיש" (כד, כא–כב) – לא "עבד", ו"איש" הוא גם בעל; והוא נותן לה נזם וצמידים כמו חתן.)

ג. (1) רבקה מחליטה בעצמה ללכת מיד, אף שאחיה ואמה ביקשו לעכב אותה: "התלכי עם האיש הזה ותאמר אלך" (כד, נה, נח). (2) רבקה יוזמת תוכנית ומבצעת אותה עד הסוף, למרות חששו של יעקב: "עלי קללתך בני אך שמע בקלי" (כז, יג).

שאלה 2

א. (1) שנאה: "וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם" (לז, ד). (2) אהבת האב המועדפת וכתונת הפסים (לז, ג–ד); הדיבה שהביא יוסף לאביו (לז, ב); החלומות ודבריו (לז, ח) – שתיים מאלה.

ב. (1) עולם החלום: אלומות בשדה (ארצי) מול שמש, ירח וכוכבים (שמימי); מי משתחווה: רק האחים מול גם האב והאם (השמש והירח). (2) הדיבור: גערה – "הבוא נבוא..." (לז, י) – להחליש את יומרתו של יוסף ולהרגיע את האחים. המעשה: שליחת יוסף לאחיו בשכם "ראה את שלום אחיך" (לז, יד) – לקרב בין יוסף לאחיו ולהשכין שלום.

ג. שם העצם "עזים": יעקב רימה את אביו בעזרת עורות גדיי העזים ובגדי עשו (כז, טו–טז); בניו מרמים אותו בעזרת דם שעיר עזים ובגד – כתונת יוסף (לז, לא). אותו אמצעי מופנה נגדו – מידה כנגד מידה. (אפשר גם השורש נ־כ־ר: "ולא הכירו" (כז, כג) מול "הכר נא" (לז, לב).)

שאלה 3

א. (1) הלם ופחד, האחים לא יכלו לענות: "ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו" (מה, ג). (2) "אל תעצבו... כי למחיה שלחני אלהים לפניכם" (מה, ה) – המכירה הייתה חלק מתוכנית אלוהית להצלת חיים, ולכן אין להם מה לחשוש (אפשר גם: "גשו נא אלי" – קרבה ולא נקמה).

ב. (1) ש־ל־ח: "שלחני" (ה), "וישלחני" (ז), "לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים" (ח). התפיסה: השגחה אלוהית – אלוהים מכוון את ההיסטוריה, ומעשי בני אדם משתלבים בתוכניתו. (2) האחים בחרו לעשות רע ("אשר מכרתם אתי", מה, ד); כוונתם הייתה רעה, והתוצאה הטובה היא של אלוהים ולא שלהם – ולכן הם אחראים למעשה ולכוונה.

ג. (1) נאום יהודה: צער האב, "ונפשו קשורה בנפשו" (מד, ל), "אך טרף טרף" (מד, כח), ונכונותו של יהודה להיות עבד תחת בנימין (מד, לג) – יוסף רואה שהאחים השתנו ושומע על סבל אביו, ואינו מסוגל להתאפק. (2) בפסוק ג' – "לא יכלו... לענות אתו כי נבהלו"; בפסוק ט"ו – "ואחרי כן דברו אחיו אתו": מפחד וניכור לשיחה ולפיוס, בניגוד ל"לא יכלו דברו לשלם" (לז, ד).

פרק שני – שמות

שאלה 4

א. (1) הסנה בוער באש ואינו נאכל – "והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל" (ג, ב); דבר החורג מחוקי הטבע. (2) ללכת אל פרעה ולהוציא את בני ישראל ממצרים (ג, י).

ב. (1) עקרונית: "מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא..." (ג, יא) – ספק בעצם התאמתו לתפקיד. מעשית: "ואמרו לי מה שמו מה אמר אלהם" (ג, יג) – כיצד ישכנע את העם. "ויאמר עוד אלהים" (ג, טו) – אלוהים נדרש להוסיף תשובה, כי התשובה "אהיה אשר אהיה" (ג, יד) לא הספיקה. (2) עמדה מנומקת, למשל: כן – ענווה, אחריות ומחשבה על העם; או: לא – היסוס וחוסר ביטחון.

ג. (1) משה גדל בבית בת פרעה כבנה (ב, י) ועתה הוא רועה בצאן יתרו כהן מדין (ג, א); לכן אינו מכיר את מסורת העם ומדבר על "אלהי אבותיכם" – וחושש שישאלו "מה שמו" ולא יקבלו אותו (ג, יג). (2) בארמון למד הנהגה וביטחון מול השלטון ולא היה בעל תודעת עבד; במדבר כרועה למד להנהיג עדר "אחר המדבר" (ג, א) – הכנה להנהגת העם במדבר.

שאלה 5

א. פרעה חושב שבני ישראל נבוכים ותקועים במדבר ("נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר", יד, ג); הוא ועבדיו מתחרטים על אובדן העבדים ("מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו", יד, ה). (אפשר גם: ה' מחזק את לבו, יד, ד.)

ב. (1) למשוך את פרעה וחילו לרדוף אחרי ישראל אל הים, ולהטביע את כל הצבא: "ולא נשאר בהם עד אחד" (יד, כח); כך ייראו ישראל את ה' ויאמינו (יד, לא). (2) לפי רבנו בחיי, עבד משוחרר ממשיך לפחד שאדונו ירדוף אחריו, וגאולתו אינה שלמה עד שהאדון מת; לכן רק ראיית מצרים מתים – "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" (יד, ל) – משחררת אותם מן הפחד ומתודעת העבד.

ג. (1) בתחילה ראו את המצרים ופחדו מהם: "והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד" (יד, י); בסוף "וירא ישראל את היד הגדלה... וייראו העם את ה' ויאמינו" (יד, לא) – מראייה של האויב ופחד מאדם, לראייה של מעשה ה', ליראת ה' ולאמונה. (2) בתהלים: "לא השכילו נפלאותיך... וימרו על ים בים סוף" (קו, ז) ובסוף "ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו" (קו, יב) – מחוסר אמונה ומרי לאמונה ושירה.

פרק שלישי – נושאי הבחירה

שאלה 6

א. שתיים מאלה: אין לחם למשפחות מרובות ילדים (ה, ב); משכנו שדות, כרמים ובתים כדי לקנות דגן ברעב (ה, ג); לוו כסף למס המלך (ה, ד); נאלצים למכור את בניהם ובנותיהם לעבדים, אף שהם "בשר אחד" עם אחיהם (ה, ה). הטענות מופנות כלפי "אחיהם היהודים" (ה, א) – העשירים, החורים והסגנים, שמלווים להם וגובים משכון.

ב. (1) שתיים מאלה: עימות פומבי – "ואתן עליהם קהלה גדולה" (ה, ז); טיעון מוסרי והשוואה מביישת – "אנחנו קנינו את אחינו... וגם אתם תמכרו את אחיכם" (ה, ח); יראת אלוהים וחרפת הגויים (ה, ט); דוגמה אישית – "וגם אני אחי ונערי נשים בהם... נעזבה נא את המשא הזה" (ה, י). (2) "ויחרישו ולא מצאו דבר" (ה, ח) – שתקו ולא הסכימו מיד, ונחמיה נאלץ להוסיף טיעונים; גם אחרי שהסכימו השביע אותם בפני הכוהנים (ה, יב).

ג. (1) הוא ואחיו לא אכלו "לחם הפחה" (ה, יד), ואילו הפחות הראשונים הכבידו על העם ולקחו לחם, יין וכסף ונעריהם שלטו בעם (ה, טו); הוא עסק בבניין החומה "ושדה לא קנינו" (ה, טז). (2) פסוק ט"ו: "ואני לא עשיתי כן מפני יראת אלהים" – משבח את צדקתו ויראת האלוהים שלו; פסוק י"ט: "זכרה לי אלהי לטובה כל אשר עשיתי" – מדגיש את מעשיו ומבקש עליהם שכר.

שאלה 7

א. (1) ירמיהו ניבא חורבן המקדש וירושלים, "ונתתי את הבית הזה כשלה" (כו, ו) – בניגוד לאמונה שהמקדש מגן על העיר; הכוהנים והנביאים ראו בכך נבואת שקר בשם ה' שדינה מוות (כו, ח–ט), ופגיעה במעמדם. (2) המקום: בחצר בית ה', מול הבאים להשתחוות מכל ערי יהודה (כו, ב), לעיני הכוהנים והנביאים וכל העם (כו, ז). הזמן: ראשית מלכות יהויקים (כו, א) – זמן של מעבר ואי־ודאות אחרי מות יאשיהו.

ב. (1) שתיים מאלה: ה' שלח אותו – הוא שליח ולא מדבר מדעתו (כו, יב); הנבואה מותנית ומטרתה תשובה – "היטיבו דרכיכם... וינחם ה'" (כו, יג); הריגתו תביא "דם נקי" על העם והעיר (כו, טו). (2) למשל: "כי באמת שלחני ה' עליכם לדבר באזניכם את כל הדברים האלה" (כו, טו) ↔ "ואשיר כאן באוזניה עד שתפקח את עיניה" – שניהם אומרים את דבריהם באוזני העם כדי לפקוח את עיניו, מתוך אהבה ואחריות.

ג. שניים מאלה: "לא נפחד... מן המוות עצמו" – למרות "מות תמות" (כו, ח) הוא אומר "ואני הנני בידכם עשו לי כטוב וכישר בעיניכם" (כו, יד); "בחר להגיד לעמו את האמת המרה עד הסוף" – "אל תגרע דבר" (כו, ב), "לדבר באזניכם את כל הדברים האלה" (כו, טו); "אהב את עמו והאמין באחריתו" – קריאה לתשובה ותקווה ש"וינחם ה' אל הרעה" (כו, יג).

שאלה 8

א. (1) מסייע לחלש: לקט, פאה ופרט – "לעני ולגר תעזב אתם" (יט, ט–י). מונע עוול: "לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פעלת שכיר..." (יט, יג) או "לא תעשו עול במשפט" (יט, טו). (2) המצוות בפסוקים אלה עוסקות במעשים ובכוונות שבני אדם אינם רואים או אינם יכולים לאכוף (קללת חרש, מכשול לעיוור, שנאה בלב, נקמה ונטירה) – "אני ה'" מזכיר שה' רואה ושופט, ושהוא מקור הסמכות של המצווה.

ב. במובן הפשוט הציווי אוסר להניח מכשול פיזי לפני עיוור. רלב"ג מרחיב: "עיוור בדבר" – מי שחסר ידע או הבנה בעניין מסוים; "מכשול" – עצה רעה שנועדה להזיק לו. הנותן עצה כזאת עובר על הלאו, ואף חייב בנזקים.

ג. (1) אהבה היא רגש – קשה לצוות עליה; וקשה, אולי בלתי אפשרי, לאהוב אדם אחר "כמוך", במידה שאדם אוהב את עצמו. (2) מגביל: הופך מצוות עשה רגשית ("ואהבת") לאיסור מעשי ("אל תעשה") – די להימנע מלפגוע. מעצים: "זו כל התורה על רגל אחת" – החוק הוא עיקר התורה כולה.

שאלה 9

א. (1) פסוק א': "ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת"; פסוקים ל"א–ל"ד: "אשירה להי' בחיי אזמרה לאלהי בעודי" (קד, לג). (2) על בריאת העולם וסידורו – השמים, הארץ והמים; למשל "יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד" (קד, ה) – ה' ייסד ארץ יציבה; או "גבול שמת בל יעברון" (קד, ט).

ב. (1) שתיים מאלה: המעיינות משקים את חיות השדה, והעופות שוכנים לידם (קד, י–יב); עצי הלבנון מקום קינון לציפורים (קד, טז–יז); ההרים לַיעלים והסלעים לַשפנים (קד, יח); חלוקת הזמן – בלילה חיות היער, וכשהשמש זורחת הן נאספות והאדם יוצא לעבודתו (קד, כ–כג). (2) כן – ה' נותן לאדם ולכל בעלי החיים מזון מן הצומח, "לכם יהיה לאכלה" ו"ולכל חית הארץ... את כל ירק עשב לאכלה" (א, כט–ל); כל נברא מקבל את מזונו ואין טורף ונטרף – עולם מסודר ושלֵו.

ג. (1) "מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבדת האדם" (קד, יד) – האדם מקבל את מזונו מה' באותו משפט ובאותו אופן כמו הבהמה (אפשר גם: "יצא אדם לפעלו" (קד, כג) – האדם הוא עוד יצור עם זמן משלו, כמו הכפירים). (2) בתהלים ח' האדם נעלה מכל הנבראים, "ותחסרהו מעט מאלהים" ו"תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו" (ח, ו–ז) – שליט על הבריאה; בתהלים ק"ד הוא חלק מן הבריאה, אחד מן הנבראים, ללא מעמד מיוחד.

שאלה 10

א. (1) בפסוק א' – המספר; בפסוק ח' – ה'. (2) המספרים: שבעה בנים ושלוש בנות, שבעת אלפי צאן ושלושת אלפי גמלים – מספרים טיפוסיים של שלמות ומלאוּת (א, ב–ג). פסוק ד': הבנים עורכים משתאות "איש יומו" וקוראים לאחיותיהם – שפע, אחדות ושמחה במשפחה.

ב. (1) אחרי שאיבד את כל רכושו ואת ילדיו, איוב מתאבל אך משתחווה ומברך את ה': "ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מברך" (א, כא), ו"לא חטא" (א, כב) – מקבל את הרע בברכה כמו את הטוב. (2) "עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (ב, ד) – איוב השלים עם האובדן משום שגופו לא נפגע; אדם מוותר על הכול כדי להציל את עצמו, ואם ייפגע בגופו – יברך (יקלל) את ה' (ב, ה).

ג. (1) בפרק א' איוב מברך את ה': "יהי שם ה' מברך" (א, כא); בפרק ב' אין ברכה, רק השלמה בדמות שאלה: "גם את הטוב נקבל... ואת הרע לא נקבל" (ב, י). (אפשר גם: "לא חטא איוב" (א, כב) לעומת "לא חטא איוב בשפתיו" (ב, י).) (2) עמדה מנומקת. למשל: לא – איוב אינו מקלל, גוער באשתו "כדבר אחת הנבלות תדברי" ומקבל את הרע (ב, י), ולכן טענת השטן מופרכת; ועם זאת השמטת הברכה והמילה "בשפתיו" רומזות לסדק פנימי.

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח

שאלה 11

א. (1) רעב – אין מזון במדבר: "כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב" (טז, ג); התלונה מופנית כלפי משה ואהרן (טז, ב). (2) במצרים ישבו "על סיר הבשר" ואכלו "לחם לשבע" (טז, ג) – לפי תלונתם היה להם שפע מזון.

ב. (1) האם ילכו בתורת ה' – ילקטו רק "דבר יום ביומו" ויצייתו להוראות (טז, ד). (2) לא – "ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש" (טז, כ).

ג. בשאר הימים מן שנשאר לבוקר מתליע ומבאיש (טז, כ); המן שנשמר מיום שישי לשבת אינו מבאיש: "ולא הבאיש ורמה לא היתה בו" (טז, כד). (גם: בשבת המן אינו יורד – "היום לא תמצאהו בשדה", טז, כה.)

ד. "ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד" (טז, כב) – ביום שישי ירדה מנה כפולה, שתי מנות לאדם, לכבוד השבת ("שבת קדש לה' מחר", טז, כג); שתי החלות מזכירות את "לחם המשנה".

כל הבגרויות בתנ"ך עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/tanach